

Mahmut Çelik

Makedonya Türk Hikayelerinde Çocukların Sosyaleşmesi

Özet:

İnsan ve etrafını çevreleyen tüm nesneler sayesinde çocuklarda estetik duygunun gelişmesi hikayeler sayesinde gerçekleştirilmelidir. Hikayenin olay örgüsüne göre ve hikayelerde yer alan karakterlerden esinlenerek çocuklar: arkadaşça davranışlarda bulunmaya motive edilmeli ve bu tür davranışlarda bulunulması için heyecan uyandırmalıdır. Makedonya Cumhuriyetinde, karışık ulusların yaşadığı bir toplumda dil, din ve ırk ayrımı yapılmadan aradaki farkların siyah beyaz bir tablo içerisinde değil de yaşanılmış olaylar ve karakterler sayesinde estetik bir biçimde çocuklara yansıtılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: çocuk, hikaye, yaşam, dostluk

The socialization in children in Turkish stories in the Republic of Macedonia

Summary:

Thanks to the stories, all objects that people are surrounded with made children develop esthetic emotions. The characters inspired by stories in children's literature should develop friendly behavior, and such behavior should be motivated and raise awareness and excitement in children. In a society of mixed nationalities such as the Republic of Macedonia, the religious and racial differences should not be reflected in children's literature. The negative events occurred in a society can only affect the aesthetic way and can be expressed in the stories. The events and characters in stories are never to be displayed in black or white, but they only need to be presented just in the aesthetic way.

Key words: children, stories, life, friendship

Çocuk yaşadığı çevrede kendini tanımaya başlar. Aile çevresinde ilk adımlarını atar. Yaşadığı toplumun kültürel sembollerini farkederek. Büyüdükçe yaşadığı çevreyi tanır.

Makedonya Türk edebiyatında yer alan bazı konuların çocuklar tarafından benimsenmekle kalmayıp onların oyun, sevgi ve dostluk gibi ihtiyaçları karşılanarak hayal dünyaları zenginleştirilir. Türk yaratıcıları başlangıçta Makedonya'da, çocuk edebiyatı gelişmeden önce, halk edebiyatı eserlerinden yararlanmışlardır. Dolayısıyla yazarlarımızın hikayelerinde ki sosyaleşmeyi ele aldıkları konuları çok daha sade bir şekilde anlatmağa çalışmışlardır. Nedenlerden bazıları mesela eskilerde Makedonya'da yaşayan bütün etnik topluluklara ait çocuklar, evlerin bahçelerinde, sokaklarında oynardılar... Herkes herkesi

tanırdı, arkadaşlar çoktu... Aileler şimdiki gibi genellikle tek çocukla yetinmezdi ya da yetinmek zorunda kalmazdı... Evlerde sadece anne ve babalarıyla değil, annene-babanne, dede ve kardeşleriyle, amcalarıyla birlikte yaşarlardı... Dolayısıyla da sosyalleşmek şimdiki gibi çaba sarfedilmesi gereken bir konu değildi. Yazarlarımız eserlerini çocuk üzerine yazarken konuları seçmekte pek zorlanmazdılar.

Bu nedenle çocuk edebiyatının temelinde halk edebiyatı vardır diyebiliriz. Başka bir deyişle halk edebiyatı çocuk edebiyatının gelişmesine kaynaklık etmiştir. Makedonya'daki ilk nesil Türk yazarları halk edebiyatı ürünlerinden yararlanarak: halk masaları, Nasreddin Hoca fıkraları, efsaneler, destanlar, bilmeceler, atasözler, tekerlemeler, sayışmacalar ve diğer edebi türlerinden yararlanarak ilk hikayelerinin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Kısaca şunu vurgulamakta fayda var. Makedonya Halk Kurtuluş Savaşından sonra değişik halklardan oluşan yeni bir devlet sistemi içerisinde yeniden düzenlenme ve kalkınma girişimlerinde bulunulur. Bu yeni sistem eğitim sayesinde gerçekleşir. Bu nedenle, devlet eğitime daha fazla önem vermiştir. Çocuklar için çok sayıda kitap yayınlanmaya çalışılmıştır. Yazarların tümü bununla ilgilenir. Makedonya'da hem Türk yazarları tarafından hem de Tito Yugoslavya'sındaki tüm halkların çocuk edebiyatlarından eserler Türkçeye tercüme edilerek çocuk edebiyatı kısa zamanda zenginleşir.¹ Bu dönemde yayınlanan her eser o dönemi yansıtmaktadır. Çocukların yaşadıkları ortam, devlet sistemi ve gördükleri eğitim aslında eserlerin temel konularını oluşturur. Bu dönemdeki ilk eserler olmaları açısından önemli fakat çocukların psikolojik ihtiyaçlarını karşıladıklarını pek söyleyemeyiz. İşlenen konular daha fazla savaş, kan, acı, övke ve ülkenin kalkınmasıyla alakalı. Bunlar çocukları kin ve nefret içerisinde büyümelerine etki etmektedir. Oysaki dostluk ve beraberlik içinde yaşamının ayrı bir önemi vardır. Bu nedenle bu tür konulara da değinilmiştir fakat savaş, kan bir taraftan dostluk ve beraberlik diğer taraftan beraberce sanatçılar tarafından ele alınmıştır. Şunu unutmamak gerekir ki, tarihi olayları, savaşları içeren konular daha fazla tarihi ders kitaplarında yer almalıdır diye düşünürüm. Edebi eserlerde özellikle vatan sevgisi, kardeşlik ve beraberlik konuları farklı ve estetik yönden ele alınmalıdır. Amacımız hem tarihimizi tanıtmak hem de çocuklarda vatan ve millet sevgisini uyandırmaktır. Dolayısıyla çocukların psikolojik ihtiyaçlarını düşünmek lazımdır. Çocukların hayal dünyalarını besleyen ve zenginleştiren konulara ağırlıklı verilmelidir. Bunlar ilk nesil yazarlar olduğu için görev icabı bu tarz eser yaratmak mecburiyetinde kalmışlardır. Bu nedenle estetik değer ve çocuk psikolojisi arka planda bırakılmıştır. Ön planda ise devletin hedeflediği sosyalist ve komünizim ilkeleri yer alır. Bu sistmi koruyacak ve sahip çıkacak yeni nesiller geliştirme cabasına gidilmiştir. Makedonya'daki Türk yazarları ile Makedon yazarlarından Blaje Koneski, Slavko Yanevski, Vançe Nikoleski, Vasil Kunovski, Boris Boyaciski vb diğerlerini birleştiren asıl unsur II Dünya savaşında İşgalcılara karşı yürüttükleri ortak savaş konusu oluşturur. Bu yazarların asıl amacı, Makedonya'da yaşayan tüm halkların birbirleriyle yakınlaşması, aynı ortamı paylaşması ve dostluk ilişkilerinin pekiştirilmesi söz konusudur.² Makedonya'daki çocuk edebiyatının gelişimi daha sonraları Türkiye'deki çocuk edebiyatının

¹ Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir Hayber, Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyatı, İstanbul, 2001

² Доц.д-р Јованка Денкова, "Фантастиката и научната фантастика во македонската проза за деца и млади" (yayınlanmamış)

gelişimine önderlik etmiştir. Bunun sayesinde Makedonya`da Birinci Kuşak Türk yazarları (Şukri Ramo, Mustafa Karahasan, Necati Zekiriya, Fahri Kaya, İlhami Emin vb.) büyük rölü olmuştur.

Yazarlarımızın tüm hikayelerinde didaktik konular yaratmak için çaba göstermeye çalışmışlar, olay ve kahramanlar sayesinde çocukların ailede ve arkadaş ortamlarında olumlu ve aktif bir şekilde davranmalarına teşvik etmişler. Mesela Mustafa Karahasan'ın "Arkadaşlar"³ adlı çocuk hikaye kitabında yer alan 16 hikayenin, konusu ve biçim bakımından yapısı genelde aynıdır. Hikayelerdeki olaylar genelde hikaye kahramanı olan Adnan tarafından gerçekleşir. Adnan'ın doğumu babasının uzun zamandır yurt dışında olduğu dönemlere rast gelir. Bir Türk ailesinin beş çocuğundan biri Adnan'dır. Evin en küçüğü ve tek erkeği Adnan'dır. Asıl eğlenceyi oyunda bulur. Onun oyuncakları geçicidir. Oyuncaklarından bıkınca erişmek istediği her konuda asıl çocuk silahı olan ağlamayı kullanır. Babasının eksikliğinde asıl ihtiyaçlarını amcası karşılıyor. Adnan'ın evin dışındaki ortamla ilk teması zor olmakla beraber eğlenceyle sonuçlanır. Öyle arkadaşlarıyla tanışır ki onlara hükmedecek yerde tam tersine çocuk oyunlarındaki kurallara uymak mecburiyetinde kalır. Bununla asıl gücünü ve hakimiyetini kaybettiği bilincine varır. Bunlar çocuk oyunlarındaki doğal kanunlarını oluşturur ve her çouktan bu genel kanunlara uyum sağlanması istenir. O dönemlerde Türkçe eğitimi her yerde görülmemektedir. Bu nedenle Adnan din eğitimi görmek mecburiyetinde kalır. Bununla yazar, kahramanımız Adnan sayesinde o dönemin önemli sorunlarından birine de değinmiş olur. Bununla savaş öncesi devlette uygulanan asıl rejimden bahseder.

Makedonya`da gelişen Türk çocuk edebiyatı konusunda yayınlanan çok sayıdaki hikayeler konu bakımından zengin olsalar da biçim bakımından kısa hikayelerdir. Bu hikayeler genelde öğüt vermek amacıyla çocuklar arasında saygı, sevgi, paylaşım ve hoşgörü mesajlarını verirler.

Tanınmış çocuk hikayelerinden: Fahri Kaya'nın "Gökküşağı" ve "Güle güle" (1978), Hüseyin Süleyman'ın "Çocuklar" (1964), Mustafa Karahasan'ın "Yedi Başlı dev" (1975) ve "Arkadaşlar" (1965), Nusred Dişo Ülkü'nün "Kara İsmet" (1976), Recep Murat Bugariç'ten "Küçük Adam" ve "Cigara" (1983) adlı hikaye kitaplarındaki ortak konu oyunlarla zenginleşen çocuk yaşamı, arkadaşlık, okul, aile, çocuk üzüntüleri ve dertleri, çocukların önemli özellikleri ve alışkanlıkları yer alır. Bazen çocuk psikolojisini bilmeden tanımadan büyüklerin veya arkadaşların yanlış davranışlarda bulunarak çocukların yanlış hareketlerde bulunmaları, yanlış karar almaları ve bu kararların doğurduğu kötü sonuçlara değinilir. Mesela: Fahri Kaya'nın "Şişko" adlı hikayesinde arkadaşları tarafından alay edilir ve Şişko denildiğinden ötürü okulu bırakmaya karar vermesi olayı.

Makedon Türk çocuk edebiyatında önemli yazarlardan biri Necati Zekiriya'yı anmadan geçemeyiz. Yayınladığı eserlerinde 'Bizim Sokağın çocukları', Eski Sokağın

---

³ Mustafa Karahasan, Yedi başlı dev, Birlik yayınları, Üsküp, 1973

çocukları, Yeni Sokağın Çocukları, Bisim Sokağın Romeo ve Julieti, ve Orhan adlı hikaye kitapları çocuklar tarafından sevilen kitaplar arasında yer alır. Bu hikayeler hem okul ders kitaplarında hem de ders dışı etkinlik olarak okutulan kitaplar arsında yer alır. Bu kitaplar sadece Türk öğrencileri tarafından değil, Makedon ve Arnavut öğrencileri tarafından da ders dışı etkinlik olarak okutulan kitaplar arasında yer alır. Necati Zekiriya'nın kitapları aslında bir çok dile tercüme edilmiştir. Bugün bile hala programlarda yer alır ve çocuklara okutulmaktadır. Konuların ustalıkla ele alınması aslında hikayelerin çocuklar tarafından ilgiyle okunmasına neden olmuştur. Hikayelerde, her olayı sorgulayan çocuklar sayesinde çocuk dünyası yansıtılır. Hikayedeki olaylar çocukları düşünmeye teşvik ederek yaratıcı olmalarını sağlar. Hikayelerinde asıl kahraman Orhan ile Sevil'dir. Yazar diğer kahramanları isimlendirmeden asıl isimleriyle değil tam tersine fiziki yapısına uygun takma adlarla anmayı uygun bulur. Mesela: Kürdan, Bure, Şarışın isimleriyle zikreder. Fakat diğer hikaye kitaplarında asıl isimleriyle zikretmeye çalışır. Bu dört kitap birbirinin devamıdır ve bir bütün oluşturur. Orhan kitabı aslında son hikaye kitabıdır. Bu kitapta değişik ulutan çocukları bir arada ele alır. Hatta bu çocuklar aynı sokağın çocuklarıdır. Arkadaşlık ve paylaşmayı ele alarak aslında çocukların din, dil ve ırk ayırımı yapmadıklarını ve oyunlarla zenginleşen dünyalarını, aşk serüvenlerini geçek bir duyguyla yansıtmaya çalışır. ⁴

Makedon Türk yazarlarımızın bazılarının hikaye eserinde hayvanlara rastlanılır. Çocuklar hayvanları sevdikleri herkeze bilindir. Bu sevgi duygusunu bazen dile getirmek çocuk ve hayvan arasındaki bağı ele almak bazen de hayvanlara insani özellikler takınarak çocuklara öğüt vermek amacıyla ele alındıkları görülür.

Bu tür hikaye eserlerinde hoşgörü, sevgi ve acıma duyguları ele alınmıştır. İlk nesil yazarlarımızın eseri konu bakımından zengindir. Bu eserlerin eleştirilecek en önemli yönü eserde kullanılan dildir. Cümle hatalarına, yanlış kelime kullanımlarına rastlanılır. Tüm hikayelerde ağız konuşmasının etkisi görülür. Ama unutmamak lazım ki bu ilk nesil yazarlarımız kendi anadillerinde eğitim görmemişler tam tersine Makedonca, Sırpça veya Bulgarca eğitim görmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Karşılaştıkları tüm zorluklara rağmen yine de ilk nesil Makedon Türk yazarlarımızı kutlamak gerekir. Bugün belki teknolojinin ilerlediği ve bilgi çağı denilen bir çağda yaşamamıza rağmen Çocuk edebiyatı yazarlarının hepsi 60 yaş üzerinde olan yazarlarımızdır. Yeni kadro yetiştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Malesef genç nesil pek yazmayı sevmiyor. Yazmaya da gerek duymuyor belki çünkü ne de olsa internette her şey var.

---

⁴ Necati Zekeriya, Orhan, Birlik yayınları, Üsküp, 1988

SONUÇ

Sonuç olarak şunu vurgulayabiliriz ki, Makedonya'daki Türk yazarların yayınladıkları hikaye kitapları sayesinde, çocukların sosyaleşmeleri ve kişilik kazanmaları, saygı, sevgi, acıma, hoşgörü duygularının gelişmesi ve bu bilince varılması sayesinde paylaşmayı öğrenmek, aynı ortamı paylaşmak ve aynı ortamda yaşamayı hedeflemişler.

BİBLİYOGRAFİ

1. Bir Tutam Hikâye, NİD "Mikena", Manastır, 2008
2. Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir Hayber, Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyatı, İstanbul, 2001,
3. Mustafa Karahasan, Denemeler, Birlik, Üsküp, 1991
4. Mustafa Karahasan, Eleştiriler, Birlik yayınları, Üsküp, 1995
5. Necati Zekeriya, Orhan, Birlik yayınları, Üsküp, 1988
6. Четириножните рицари, Киро Донеv, Детска радост, Скопје, 1993.
7. Извадок од докторската дисертација "Фантастиката и научната фантастика во македонската проза за деца и младина" (необјавена) од доц.д-р Јованка Денкова, одбранета на 2008г на Филолошки факултет Блаже Конески-Скопје,